

FIGYELŐ

„RENDSZERVÁLTÁS” A HÉT ÉVSZÁZAD-BAN?

Hét évszázad magyar költői

Szerkesztette Kovács Sándor Iván XIII–XVII.

század, Lakatos István XVIII–XX. század

A válogatásban közreműködött Németh G. Béla

Tipográfus Szántó Tibor

Tevan, Békéscsaba, 1996. 2646 oldal,

árjelzet nélkül

„Mihent az írók nyomtatásba egy egész nemzet előtt elkezdene egymással vetélkedni, azonnal megindul a szép elmélkedés. Ezt keresném én, azért garázdálkodom néhol írásomba. Tudom, hogy aki cáfolni akarna, igyekezne hozzám szebb magyarsággal beszélni, mint én szoktam... A nemzet mulatná véliünk magát, s nevetne, mikor mi egymásnak előtte bosszúságokat mondanánk, de a tudomány, a magyarság azonba épülne. Ah! Atyámfiai, tró barátim, támadjatok reám pennával, magyar könyvekkel! – mondjátok: nincs eszem, mind örömmel elfogadom, csak cáfoljatok több elmével, magyarsággal, mint én irtam.”

(Bessenyei György: PENNA-CSATA. Részlet A HOLMI-ból, 1779, Bécs)

1

A tétel (vagy utópia?) tehát, hogy irodalmunkat a bírálatok, sőt: a legvadabb támadások is csak előbbre vihetik, e folyóirat névadójától származik. Ámde amikor a költészet ügve fölött indul meg a „szép [?] elmélkedés”, Bessenyei jámbor ábrándja mellé odakívánkozik az az óvatosságra intő tapasztalati tény, hogy a magyar lírával kapcsolatos elvi-esztétikai és személyi kérdések (ugyan ki tudná ezeket közmegelegedésre szétválasztani?) minálunk rendszerint hatalmas indulatokat szabadítanak el. A mélylélektan terminológiájával szól-

va: az elvárhatónál, a „normálisnál” sokszorosan hevesebb reakciókat váltanak ki, ami professzor Jung szerint arra kell intsen mindenkit, hogy az ügyben „archetipikus afficiáltság” esete forog fenn; valamilyen kóros, de legalábbis esszenciális ingerültség az érintettek részéről.

S ki tagadhatná, hogy a magyar szellemi életben minden átfogó igényű irodalmi antológia egyúttal taposóakna-gyűjtemény is, főleg a reprezentatívnek tekintett műfaj: a líra mezején, ahol a szereplés pusztá tényét és mértékét az érintett költők és olvasóik ösztönösen úgy fogják fel, mint érvényes vízumot vagy zöldkártyát a Parnasszusra? Mózesi kőtáblát látnak benne, amelyre a mindenkori hivatalosság és irodalmi köztudat egyesült erővel és megfellebbezhetetlen esztétikai érvénnyel vési föl a magyar költészet értékhierarchiájával kapcsolatos, közmegegyezésen alapuló itéletét. (Ezért jelent aztán gyakorló költők számára infarktusra hajlamosító komoly rizikófaktort az ilyen gyűjtemények tartalomjegyzékének megpillantása...)

Amikor a HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR KÖLTŐI című – Kovács Sándor Iván, Lakatos István és Németh G. Béla konzorciumának szerkesztésében – hatszázhusz magyar költőt négyezer-ötszáz verssel kétezer-hatszázötven B/5-ös formátumú könyvoldalon felvonultató behemót gyűjteményt a kritika tollhegyére tűzöm, e veszélyek tudatában is Bessenyei utópiájához tartom magam. Őszintén hiszem és remélem ugyanis, hogy azokat az irritáló kérdéseket, amelyeket ez a gyűjtemény szellemi jogelődjének, a létezett szocializmus évtizedeiben öt kiadást megért HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR VERSEI antológiá sorozatával radikálisan szembehelyezkedve fölvet („szerkesztői az említett kiadvány értékrendjével, koncepciójával gyökeresen szakítva, igyekeztek irodalmunk valóban maradandó vagy legalábbis az adott időszakra jellemző alkotásait helyezni a verskedvelők asztalára”, jelenti ki utószavában az új kiadás egyik szerkesztője, Lakatos István, hozzátéve azt is, hogy mindenért „a fő felelősség az enyém”) – ki-

zárólag a hátsó gondolatok nélküli kritikai nyíltság és őszinteség szellemében érdemes megtárgyalni. Maximálisan sokrétű szempontrendszer alkalmazásával, amelynek teljességére egyetlen kritika, ha mégoly terjedelmes is, nem vállalkozhat, mert az antológia lapjain felsorakoztatott hatszázhusz költő munkásságának válogatott bemutatásán keresztül az egész magyar költészet esztétikumára és karakterisztikumára, irodalom- és társadalomtörténeti szerepére és jelentőségére, közfelfogást alakító jellegére nyílik rálátás. De néhány s meggyőződésem szerint nem lényegtelen kérdés és észrevétel megtételére az a körülmény is fölbátorít, hogy az új antológia militáns költő-szerkesztője: Lakatos István idéz egy latin mondást ifj. Pliniustól, melynek értelmében egyetlen könyv se lehet olyan rossz, hogy valami haszna ne lenne. Úgy vélem, ennek a mondásnak a fonákja is igaz: egyetlen antológia se lehet olyan tökéletes, hogy ne akadna valami bíráltnivaló benne.

2

Valóban olyan radikálisan átszítálták, átválogatták a magyar költészet hét évszázadának természetét, mint ahogy az idézett utószó sejteni engedi? A régi, a legterjedelmesebb, 1978-as HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR VERSEI négy kötetben 336 költőt mutatott be 2900 verssel; a mostani – az ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM-tól a mai harmincévesekig – 620 költőt 4500 verssel. E számok, úgy tűnhet, igazolják az antológia utószavának megállapítását, hogy „költészetünk magasvonulatának minden hasonló vállalkozásánál teljesebb, sokrétűbb és reményeink szerint igényesebb összeállítását kínálja. Közvetlen elődjénél, a HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR VERSEI-nél közel másfélszer bővebb, gazdagabb”. De ugyanebben az utószóban olvasható az a kritikai megjegyzés is, hogy „századunk irodalmának elbírálásában a pártállam értékrendjét esztétikai megfontolások nemigen korlátozták”. S a pártállami antológiával szemben „ez az új kiadvány a bírálat”.

Történt-e hát esztétikai és protokolláris „rendszerátalakítás” e nemzeti antológia keretei között? Vagy csak egy mögöttünk (?) lévő korszak esztétikai kánonnak álcázott politikai és személyi elfogultságait váltotta föl egy másfajta elfogultság a túlhangsúlyozott szer-

kesztői elfogulatlanság álcárában? Mert amikor a költő-szerkesztő önérzetesen kijelenti, hogy „mellőzhettük végre a romlékonynak bizonyult anyagot”, de pár mondatnál később azt fejtegeti, hogy szerkesztői „részrehajlást kerülő objektivitásába... belefér az önmagában teljes vagy majdnem teljes jelentéktelenség is, amikor egy-egy korszak, egy-egy iránymeghatározó egyéniség kölcsönfényében villannak fel képviselői”, akik csupán ezen a jogon kerültek be a gyűjteményébe, nem tudom, gondolt-e arra, hogy ez bizony némileg hebehurgya beszéd? Gondolt-e arra, hogy nagy lendülettel papírra vetett gondolatai, mivel nincs bennük logikai konzisztencia, bumerángxént szállnak majd vissza antológiájára, s hogy – mi tagadás – öntudatlanul is a nem mindig költői kívánalmak előtti hajlékony kompromisszumkészség ideológiáját fejtegeti?

Az elmúlt fél évszázad során az irodalmi élet tudatában szinte műfaji fogalomként gyökeresedett HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR VERSEI-nek első kiadása 1951-ben látott napvilágot. (Bár ne látott volna, mert válogatási szempontjait, versanyagát és életrajzi jegyzeteit tekintve hű lenyomata volt mindannak a szörnyűségnek, amit eufemisztikusan „a személyi kultusz torzulásainak” szokás mondani...) Azóta majd' fél évszázad tel el, s a magyar költészet reprezentatív célzatú antológiája kiadásról kiadásra változott, bővült anyagában és szereplői körében; most még a címe is megváltozott részben („VERSEI” helyett „KÖLTŐI”). Akárcsak Mohamed kardja, amelynek a monda szerint az idők folyamán szinte mindene kicserélődött: a pengéje is, a markolata is, az ékszerberakásai is, új hüvelyt kapott, és kardszíjat, bojtot, mégis Mohamed kardja a neve. Ez történt volna a HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR VERSEI-vel is? Vagy mégsem esett ekkora változás abban az antológiában? S hogyan lehetne egzakt módon megragadni, ami történt? A számok tükrében? A versek száma vagy terjedelme által, amelyet egy-egy költő bemutatására szántak, engedélyeztek az új gyűjtemény kérlelhetetlenül értékelkötelezett szerkesztői?

Ilyenkor mindenki siet leszögezni, hogy esztétikai minőségeket, költői súlyt és jelentőséget badar dolog számokkal és terjedelemmel méricskéljni. Gyorsan leszögezem hát én is, mert hogy is mondta Osvát? „Ami töké-

letes, annak nincsenek méretei.” – Utána pedig mindenki azonnal számolni kezd: ki hány verssel és verssorral szerepel a gyűjteményben, s ha lehet, még izgatottabban számolja azt is, hogy mennyivel szerepel a másik, a többi. S ezt kezdem számolni mindjárt én is, mert a szerkesztők is ezt számolták: „mindhárom gondosan mérlegeltük, kiket hány verssel, oldallal szerepeltessünk”. Ha ugyanis az ilyen nemzeti antológiákat úgy tekintjük, mint a magyar költészetről az örökkévalóság magasából készült légi felvételeket, akkor az értelmezés szempontjából elengedhetetlenül fontos tudnunk a *méretarányt*, a „léptéket” is. A költők egymáshoz való viszonya bizonyos értelemben számokban is kifejeződő viszonyrendszer, és zsigeri erővel sugall egyfajta értékhierarchia-felfogást. Ezzel természetesen lehet vitatkozni (vitatkozik is vele mindig mindenki), de igazi zavar akkor támad, az olvasó és a kritikus esztétikai érzéke akkor kezd tiltakozni, amikor olvasás közben szinte költőnként azt tapasztalja, hogy olyan térképfelvetel alapján kellene tájékozódnia, amelynek minden négyzetcentiméterén belül változik a lépték. Az új antológia permanens lépték- és mértékváltásait legfeljebb az idézett szerkesztői rabulisztikával lehet magyarázgatni, de elfogadhatni semmiképpen. Ebből a szempontból mint minden antológiának, a mostaninak is a kortársi, tágabban: a XX. századi anyaga a legkritikusabb zónája, a versek kiválogatása és a költők – főként a „poeta minor”-ok – szerepeltetése ezen a területen a legvitathatóbb.

Előbb azonban vegyük szemügyre a gyűjtemény meghatározó gerincét vagy, ha tesszük: a magyar költészet hét évszázadának hegy- és vízrajzi térképén a legmagasabb csúcsokat, ahogyan azok a korábban legterjedelmesebb gyűjteményben, az 1978-as kiadásban és a mostani, még terjedelmesebb, 1996-os kiadásban kirajzolódnak. Nézzük először a tíz legtöbb verssel szereplő költőt:

1996-os kiadás

Szabó Lőrinc (101)
Babits Mihály (95)
Ady Endre (90)
Weöres Sándor (89)
Petőfi Sándor (87)
Kosztolányi Dezső (84)

1978-as kiadás

Ady Endre (127)
Petőfi Sándor (124)
József Attila (111)
Arany János (102)
Illyés Gyula (95)
Vörösmarty Mihály (70)

József Attila (84)
Arany János (75)
Vörösmarty Mihály (72)
Kassák Lajos (62)

Szabó Lőrinc (68)
Csokonai Vitéz Mihály (61)
Babits Mihály (61)
Kosztolányi Dezső (50)

A két névsor jóformán azonos, csupán Illyés Gyulát és Csokonai Vitéz Mihályt váltotta föl az új válogatásban Weöres Sándor és Kassák Lajos. De akárhogy is: gondolom, (majd') mindenki egyetért abban, hogy ennek a tíz-tizenkét költőnek az életművei képezik a magyar líra Himalájáját: ők azok, akik – Babits szavával – kezét fogják az idő fölött egymással, s ha ehhez a névsorhoz hozzávesszük azokat a költőket, akik a jelenlegi kiadásban legalább harminc vagy annál több verssel szerepelnek (szám szerint tizenhét költő: Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Gyöngyösi István, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Füst Milán, Illyés Gyula, Radnóti Miklós, Vas István, Kálnoky László, Jékely Zoltán, Pilinszky János, Nemes Nagy Agnes, Tandori Dezső, a teljes versanyag jó egyharmadát képező kb. 1500 verssel), akkor talán vitatkozni se érdemes arról, hogy valóban nagyrészt ezek a költők alkotják minden lehetséges és leendő magyar költői antológia megkerülhetetlen értékreprezentációját.

De van egy másik számítás is, a terjedelmi, a sorszám szerinti. Ez pedig így fest:

1996-os kiadás

Arany János (4740 sor)
Babits Mihály (3770 sor)
Petőfi Sándor (3600 sor)
Weöres Sándor (3300 sor)
Csokonai Vitéz Mihály (3200 sor)
Szabó Lőrinc (3180 sor)
Kosztolányi Dezső (2770 sor)
Kassák Lajos (2670 sor)
József Attila (2600 sor)
Illyés Gyula (2550 sor)
Vörösmarty Mihály (2320 sor)
Ady Endre (2160 sor)
Vas István (1990 sor)

1978-as kiadás

Arany János (6500 sor)
Petőfi Sándor (5570 sor)
Illyés Gyula (5570 sor)
Ady Endre (3900 sor)
József Attila (3640 sor)
Juhász Ferenc (3620 sor)
Csokonai Vitéz Mihály (3420 sor)
Vörösmarty Mihály (3320 sor)
Benjámín László (2500 sor)
Babits Mihály (2400 sor)
Szabó Lőrinc (2200 sor)
Vas István (2200 sor)
Weöres Sándor (2200 sor)

De hogy nyomban érzékeltessem is az ilyenfajta méricskélések képtelenségét, megemlítem, hogy a felsorolt költők után a jelenlegi kiadásban közvetlenül az antológia költő-szerkesztője következik, kb. 1930 verssorral. Több mint ezer sorral előzi meg, mondjuk, Juhász Ferencet, aki egymaga több verssort írt, mint hét évszázad összes magyar költője együttvéve, s ez jelzi egyben azt is, milyen reménytelen feladat elé állította e nagy terjedelmű eposzok, „látomástérképek” sorát író költő „mérétarányos” bemutatása a szerkesztőket. Ugyanakkor a méltányosság szelleme megkívánja annak a figyelembevételét is, hogy egyrészt Lakatos István költészetének a színeképe jövátéhetetlenül csonka volna a válogatásban szereplő, emlékezetes és maradandó értékű, ámde nagy terjedelmű verses elbeszélése, A POKOL TORNÁCÁN nélkül, másrészt hogy az ő költői életművére brutális politikai okok miatt évtizedeken át sötét árnyék borult. Az ő esetében tehát éppen a költői értékhez való ragaszkodás és az esztétikai rehabilitáció szándéka szült megtevésztő statisztikai látszatot. (Szembe kell nézni ezzel a paradoxonnal, mert nem vagyok naiv, és biztosra veszem, hogy lesznek majd, akik megjegyzik, hogy ugyan nem a versszám tekintetében, de nagyobb sorterjedelemben szerepel, mint például Balassi, Berzsenyi, Vajda, Reviczky, Juhász Gyula, Szép Ernő, Füst Milán, Tóth Árpád, Dsida Jenő, Radnóti, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes – hogy csak azokat említsem, akiket egyértelműen a klasszikusok közé sorol az irodalmi közvélemény.) No de: gondolta-e komolyan valaki az antológia korábbi kiadása(i) alapján, hogy Illyés Gyula „nagyobb” költő, mint Ady vagy Vörösmarty, vagy hogy Babits Mihály „kisebb”, mint Benjámín László? (Mert csinálhatnak az antologiaszerkesztők bármit, titkon azért mindig megbízhatóan jelez az olvasókban az a bizonyos „hamburgi mérték”...)

Amit azonban a számok is meggyőzően jeleznek: a legnagyobbak és legjelentősebbek hierarchiája tekintetében nem beszélhetünk az 1978-as antológia „értékrendjével és koncepciójával való gyökeres szakításról”. Vagy inkább azoknak a kiseprűzésében kell a radikális változás jelét látnunk, akik „alacsony röptű verselményeikkel még az eltorzult közízlést sem tükrözték soha”? Az ilyképpen minősített szerzők össze-

sen nyolcan vannak, akik kimaradtak az új kiadásból: Földeák János, Gereblyés László, Györe Imre, Hidas Antal, Kis Ferenc, Madarász Emil, Mátyás Ferenc és Szüdi György. De hát őket sem lehet, megítélésem szerint, szőröstül-bőröstül a dilettancia legkisebb közös nevezőjére hozni. Azt gondolom, hogy például a valódi munkásköltő, Kis Ferenc MUNKA UTÁN című nyolcsorososa alá („Szomorú a naplemente, / mint a véres huszármunte – / alkonyatkor olyan fáradt / vagyok, mint a megfejt állat – / szerzőszámoldámon, gépek / csöndjében úgy üldögélek, / ahogy ült a világ frissen / ácsolt küszöbén az Isten!”) az antológiában szereplő jó néhány költő „boldogan aláírná a nevét”, ahogyan Szabó Lőrinc szokta volt kifejezni más költők versének szóló elismerését. A felsoroltak cigolyázása ilyen nagy igényű és nagy volumenű antológia esetében nem jelent kardinális változást. Meg aztán: maradtak is, jöttek is, nem kis számban az antológiába olyan „korjellemző” versificátorok, akiknek mégiscsak sikerült valahogy átcúszniuk a finnyásan értékőrző „sűrű védőhálón”.

3

A kezdetektől a XVII. század végéig terjedő anyagrész tudós szerkesztője, Kovács Sándor Iván egy költőien szép és pontos idézettel vall a válogatás ars poeticájáról, amikor Nemes Nagy Ágnes egyik tanulmányából idézi a következőket: „Bejelentem tehát igényemet az egész, nagy magyar irodalomra, minden porcikájára, nem engedem kicsavarni a kezemből az érték egy darabját sem.” Nemes Nagy Ágnes magyar költőhöz méltó indulatának a szerkesztői megvalósítását az egyes költők bemutatásának a módja, jellege tükrözheti. Természetesen azzal együtt, hogy mi maradt el a jelenlegi s minden eddiginél terjedelmesebb válogatásból.

Mindenekelőtt: a magyar népköltészet. Azzal a sovány indokolással, hogy a mostani gyűjtemény „költőszemélyiségeket helyez előtérbe”. Negyvenegy művet, amelynek szerzője ismeretlen, tehát egyik-másik mögött elvileg éppúgy feltételezhető volna az „istenadta nép” szerzősége, mint a népdalok szövege mögött egy-egy ismeretlen (nép)költő jelenléte, fölvettek azért az antológiába. A szerkesztő persze tudatában van ennek, mert közli, hogy „a népköltés történetileg besorolható fontosabbjait”

szerepeltetik. Az 1978-as kiadásban a történeti besorolhatatlanság miatt került az anyag élére a népköltészet. A népeknek ugyanis „nem mindig volt irodalmuk, de mindig volt költészetük”. (Ezzel a megállapítással kezdődik Csanádi Imre és Vargyas Lajos közös tanulmánya, amelyet népballada-gyűjteményük, a RÖPÜLJ, PÁVA, RÖPÜLJ elé írtak.)

Még kétségesebb érv a népköltészet elhagyása mellett, hogy magánszorgalmú (ál)bolsevik Macphersonok Rákosi Mátyást dicsőítő sílány csasztuskaszöveget is beloptak az anyagba 1951-ben, a népdal álruhájában (amely azonban a későbbi kiadásokból természetesen kiostálódott). Elrettentésül Kovács Sándor Iván idézi is a szövegét: ezzel szemben én a kérdés súlyához jobban illő pár sort Arany Jánostól idézek, aki egyik tanulmánytöredékében ezt írta: „Valóban vigasztaló, hogy az igazi, gyökeres, organikus költészet iránti ősztön nincs szorítva sehol, semmi időben, egy-két kiváló egyéniségre, hanem az összes nép tömegében van letéve örök alapul...” Vagy idézzem Orbán Ottó versét, A MAGYAR NÉPDALHOZ címűt, magából az új gyűjteményből, amely oly megrendítően rimel Arany gondolatára: „maga az idő sóhajt benne”? (Mármint a népdalban; a népelet, a népsors, a néptörténelem, ami nélkül mi se volnánk...)

4

A legkevesebb és a legszelidebb indulatokat kiváltó kritikát minden bizonnyal a XIII. század végétől a XVIII. század végéig ívelő anyagrészt fogja előhívni a gyűjtemény olvasóiból és bírálóiból. Joggal feltételezhető ugyanis, hogy az olvasó tiszta haszonnal könyvel el mindent, ami a régi magyarság megmaradt irodalmából benne van, s az is valószínűsíthető, hogy a magyar költészet első öt évszázadának irodalomtörténeti, kritikai és esztétikai értékelését megnyugtató módon elvégezte már a tudomány és az irodalmi köztudat. A magyar középkor, a reneszánsz, a barokk és ami utána következik, egészen a felvilágosodásig: kanonizálódott, s tartalmailag politikai értelemben sohasem volt annyira „rendszerfüggő”, mint a rá következő másfél évszázad, nem is beszélve a kortársi irodalomról. A jelenlegi válogatás lényegében igazolja ezt a feltételezést. S amennyiben módo-

sult az összkép az 1978-as válogatáshoz – Klaniczay Tibor munkájához – képest, azon mindenekelőtt Weöres Sándor nevezetes antológiájának, a HÁROM VERÉB HAT SZEMMEL című s a magyar költészet „rejtett értékeit és furcsaságait” feltáró gyűjteményének jótékonyan gazdagító hatása érződik. (Nem csoda, hiszen annak egyik „anyagszállítója” éppen a mostani antológia vonatkozó részének a szerkesztője volt.) Nyilván ennek tudható be egyebek között Rimay János, Listius László, Nyéki Vörös Mátyás vagy Gyöngyösi István, Esterházy Pál, Koháry István, Baróti Szabó Dávid költői újrafelfedezése s azoknak az „aprószenteknek” a bekerülése, akik – mint Magyi János, Káthay Mihály, Foktövi János, Madách Gáspár, Hajnal Mátyás, Beregszászi Pál, Kalmár György vagy „a trágádombi Baudelaire”, Csenkeszfi Poóts András, aztán a „poetriák”: Dóczi Ilona, Massai Ágnes, Ládonyi Sára, Tegledy Kata és még jó néhányan – a Weöres-antológia jóvoltából vésődtek be ismét a mai versolvasók tudatába.

Minden átfogó igényű antológiában elkövetkezik azonban egy történeti időpont, amikortól kezdve a kritika hangja felerősödik, mert a „tisza haszon, hogy benne van” érzésénél elkezd jobban fájni az, ami hiányzik belőle. Eddig a pontig ugyanis nem tűnik koncepcionális kérdésnek, legfeljebb pillanatnyi figyelemkihagyásnak, hogy a korábbi kiadásokhoz képest másfélszeresére növelt terjedelmi kereteken belül miért csökkentették a szerkesztők mondjuk „az európai respublica litteraria hírnév-koszorúta tagjának” (Szerb Antal jellemzése ez): Janus Pannoniusnak a válogatását 35-ről 26 versre oly módon, hogy éppen az olyan hatalmas metafizikus verseket mellőzték, mint például a SAJÁT LELKÉHEZ (AD ANIMAM SUAM) című, újplatonikus szemléletű elégiát, amely „a »documenta humana« egyik legsajátabb megjelenése a világirodalomban”, vagy az ÁRVÍZ címűt (DE INUNDATIONE), amely „az egyre-másra keletkező és nyomtalanul elvesző, egymásról nem tudó világokról szóló heggyellen tanítás” legnagyobb gondolati versei közé tartozik. (Mindkét jellemzés Kardos Tibortól, a magyar reneszánsz irodalom és a Janus Pannonius-kutatás nemzetközileg elismert tudósától származik.) – A továbbiakban egyébként gyakran fogok idézni kiváló íróinktól és irodalomtörténészeinktől annak igazolására,

hogy a kritikus „magánvéleménye” nem csupán a szubjektív ízlés szélsőséges megnyilvánulása, de túlnyomórészt teljesen egybeesik az irodalmi köztudat véleményével. Természetesen annak is tudatában vagyok, hogy ettől a pillanattól kezdve minden kritikai észrevétel, még ha jogosult is, elkerülhetetlenül egyoldalú és túlzó felhangot kap, mert jobára a hiányok felől jellemzi a gyűjteményt. De ismerjük el azt is: annál indokoltabban, minél nagyobb terjedelmű antológiát illet, márpedig a HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR KÖLTŐI e tekintetben Guinness-rekord.

5

Csokonai Vitéz Mihály – terjedelem és versszám tekintetében alig van változás: annál inkább az anyagban. Hogy a legfontosabbakat említsem: kimaradt AZ ESTVE („*A napnak hanyatlak tündöklő hintaja*” kezdetű, amely a KONSTANCINÁPOLY párdarabja). Kimaradt a MAROSVÁSÁRHELYI GONDOLATOK is, amelyet irodalomtörténet-írásunk hagyományosan párhuzamba szokott állítani Vörösmarty GONDOLATOK A KÖNYVTÁRBAN című remekével. Erről a Csokonai-versről mondotta Féja Géza, hogy ebben „nyoma sincs a fringás, paszományos nemesi-nemzeti pátosznak és szokványos sovíniszta mellverésnek”; Cs. Szabó László pedig azt írta róla, hogy „a peregrinus kollégiumi diák” költötte, aki „nyugatos műveltségével keleti alapjait tágitotta”. (Amennyiben tehát a „nacionalizmus elleni” Kulturkampf jegyében hagyták volna ki a szerkesztők, akkor szükséges megjegyezni, hogy irányzékuk rosszul van beállítva.) S elhullott a BÚCSÚ A MAGYAR MŰSZÁKTÓL is, amelyről Sinkó Ervin állapította meg, hogy „*Ady Endréig a legkönyvesebb és legkeserűbb vers, amit magyar nyelven írtak... vérbeli lírikusnak minden verse egyetlen életnapló egy-egy részlete*”, s abból a felismerésből született, amikor a költőnek rá kellett döbennie, első könyvét nem tudja megjelentetni („szűk erszényem miatt közfényt nem láthattak”), s Magyarországon lehetetlenség írásból megélni. S itt már egy másik érzékeny terület határához értünk, főleg ha figyelembe vesszük, hogy Csokonai anyagából A GAZDAG ÉS A ZSUGORI URAM (aki „*az áert árendába*” adná) is rendre kimaradt. Kovács Sándor Iván szerint főleg a legelső

HÉT ÉVSZÁZAD fő mondanivalója és célja annak a bizonyítása volt, hogy „*költészetünk... elsősorban politikai költészet*”. Ez persze az ötvenes évek voluntarista irodalompolitikájának és propagandájának az erőszakos túlzása volt, de ettől függetlenül a magyar líra egyik erőssége – történelmi és társadalmi kényszerűségből fakadó mondanivalója – éppen az, amit politikai költészetnek szoktunk nevezni, és inspirációjának egyik lényeges forrása, maradandó esztétikai érvényű üzenet igen gyakran – *horribile dictu* – „osztályharcos” versekben ölt testet. (Nem ok, alap és előzmény nélkül írta József Attila, hogy „*vers, eredj, légy osztályharcos*”...)

Berzsenyi – a versszám nőtt, a korábbi 26 helyett 39, ezért érezzük még fájdalmasabbnak a BÚCSÚZÁS KEMENES-ALJÁTÓL hiányát, mely a LEVÉLTÖREDÉK BARÁTNÉMNAK ikerverse, s esztétikai karrierje a magyar líra történetében azzal kezdődött, hogy éppen ez volt az egyetlen Berzsenyi-vers, amely már Kazinczynak is fenntartás nélkül tetszett, a szigorú Kölcsy pedig „*a teljes hangzattal, s oly numerozitással ékes*” verset ünnepelte benne, ami miatt „*csalhatatlanul a legszebb hangzásúak közé tartozik azok közt, melyeket magyar költő énekelt*”. Kardos Tibor Petőfi SZÜLŐFÖLDEMEN című verséhez mérte, amelynek „*különös szépségét az is jelzi, hogy műfaját nem lehet meghatározni. Elégia? óda? lírai vallomás? reflexív vers? Valamennyi együtt!*”. Maga Berzsenyi pedig így vallott Kazinczynak verse ihletéről: „*feloldhatatlan kötelekek vannak ahhoz a földhöz, amely az én szebb korom napjait látta*”, míg ellenben mostan „*számkivetése helyén*” kénytelen élni, „*somogyi Diogenészként*”. Jelenkorunk avatott Berzsenyi-kutatói, például Csetri Lajos, az ilyen és ehhez hasonló Berzsenyi-versek „*költőjét tekintik az utókorhoz is szólónak, modernnek*”. De hiányzik A MELANCHOLIA is: az a vers, amelyért Vargha Balázs szerint a leginkább irigyelték Berzsenyit költőtársai, hiszen olyan hatást gyakorolt a korabeli lelkekre, főleg honunk szebb lelkű hőlgyeire, hogy amikor Döbrentei Gábor felolvasta a verset gróf Gyulai Katalinnak, „*a grófnő szemében elandolódás könnye csillant fel*”, majd márványba vésette, s kastélya parkjában egy műbarlang falán helyezte el. – A VITKOVICS MIHÁLYHOZ című verses episztoláról Németh László állapította meg, hogy „*a legnagyobb magyar versek*

közül ki nem zárható” – a mostani gyűjtemény szerkesztőinek ez sikerült. Az ÉLETFILOZÓFIÁ-val együtt, amellyel kapcsolatban tette föl Kölcsey a szónoki kérdést, hogy „*kit nem ragad el az a kellem és fenség, az a báj és erő, mi az ÉLETFILOZÓFIÁ-ban uralkodik?*”. – Az 1996-os gyűjtemény olvasója szomorkásan tapasztalja, hogy Kölcsey kérdése ma már korántsem szónoki. S a szerkesztőket, úgy látszik, nem ragadta el a KAZINCZY FERENCHEZ című Berzsenyi-alapvers sem (ebben olvasható, egyebek közt, a két himneves sor is: „*Az ész minden! s ebből foly minden jó, / Nincs e nélkül virtus, sem semmi boldogság...*”), mert nem szorít ez sem.

Vörösmarty Mihály – a versszám változatlan. De csak a versszám. Elmaradt például a reformkori hazafias balladák egyik remeke, A BÚVÁR KUND. S a műfajjal, a „hazafias költeménnyel” kapcsolatban, ha késve is, a szerkesztők figyelmébe ajánlok egy gondolatot – Szabó Magdától: „*nálunk a hazafias költemény egyben akcióprogram, röpcédula, tiltakozó röpirat, terf, biztatás – írja –, valami bűvös kapaszkodó a nemzetet folyton elnyelni készülő, hol ilyen, hol olyan örvény fölött, ezért van a legnagyobb, leggyengébb hazafias versünkben is valami szívszorító, még akkor is, ha éppen pöffszekdni van kedvünk, és azt állítjuk, mi vagyunk isten választott népe rémfilmekbe illő magyar történelmünkkel*”. S most nem a „leggyengébb”, hanem a legjobb hazafias verseinkről van szó, a patriotisztikus honszeretet és féltés tudatát, „*a haza a magasban*” kohéziójáról Zrínyi óta hordozó versekről. S hol a PUSZTA CSÁRDA, „*a dallal való jellemzés első nevezetes terméke* – Horváth János szerint –, *amelyhez Petőfi népiességének egyik ága csatlakozik, s amiben Petőfi sem múlja felül*” Vörösmartyt? Az ÁBRÁND párdarabja ez, amely struktúrájával, metaforáival s annak kezelésmódjával előlegezi Petőfi dalait, s ugyancsak Petőfi miatt lett volna érdemes megőrizni MEGYERI remek sirversének kétsorosát. De szó nélkül hagyhatja-e a bíráló, hogy 4500 vers között nem jutott hely a MI BAJ? számára, amely a keserű, önostorozó magyar önismeret Adyt előlegező legnagyobb versei közé tartozik? (Pedig az ilyen versekkel kellene küzdeni mindenfajta malomalji nacionalizmus ellen...) De hát ha A SZEGÉNY ASSZONY KÖNYVÉ-nek se szorítottak helyet, „*az öregkori magány orvosilag pontos*” és szívszorító erejű lí-

rai ábrázolásának, amelynek elemzésére Szabó Magda külön tanulmányt szentelt! (LEAR KIRÁLYNÓ. In: A LEPKE LOGIKÁJA. Argumentum, 1996.) – Ezeket a verseket, amelyekről már eddig is szó esett, Janus Pannoniustól Vörösmarty Mihályig, minden bizonnyal a magyar költészet „*nélkülözhetetlenül fontos porckájának*” tarthatja minden magyar olvasó. Természetesen elképzelhető, kiváltképpen a befogadásesztétikák divatjának idején, hogy egy-egy vers a subjektív nemtetszés vagy épenséggel a heves elutasítás légörvényébe kerüljön, de egy költészet minden színét és értékét reprezentálni kívánó szerkesztőnek nem kell-e ilyenkor „*alanyiségát lépten-nyomon ellenőriznie tárgyilagosságával?*”

Arany János – változatlanul ő szerepel a legnagyobb terjedelemben, bár jóval kevesebb verssel (75-tel 102 helyett). Ilyenkor a kritikai mérlegelés még érzékenyebbé válik: mi az, amit elhagyhatónak vélték attól a költőtől, akitől a versolvasó közvélemény, kis túlzással szólva, egyetlen sort se tart elhagyhatónak? („*Lelkem ha kérte, amit a sors nem adott, Arany János bűvös szavával mulatott*” – Kosztolányi.) – Engem leginkább A LACIKONYHA „*vásári képének*” elhagyása képezte el, amely „*a legnyersebb s szegényesebb valóságot tündéri látványná, a »real-idealizmus« példa-remekévé formáló vers*” (Keresztury Dezső). Egyszerűen képtelen vagyok elképzelni azt a „*finnyás orrú*” szerkesztői ízlést, amelyik el tudja képzelni Arany János háromnegyedszáz vers által megrajzolt hiteles költői portréját e vers nélkül. De mindjárt folytatom is: elképzelhető-e Arany bemutatása már a Bach-korszak cenzúrája által is kiparancsolt KOLDUSÉNEK nélkül, a TAMBURÁS ÖREG ÚR „*szívszorító önzánere*” vagy – Keresztury Dezső szerint – „*a kristályok telt és éles fényével ragyogó, kivételesen szép*” KEVEHÁZA nélkül, amelynek egyébként a kortársi irodalomban, Vas István nagy tanulmánya és Nemes Nagy Ágnes „*verstani veszedelése*” jóvoltából, valóságos kis irodalma támadt? S akkor még nem szóltam arról, hogy többek között a NÉVNAPI GONDOLATOK, az ÍRÓSZOBÁM, az ALKALMI VERS, az ÁRTATLAN DAC, A LEPKE (melynek emléke Weöres Sándor egyik kései versében él tovább), a HÍD-AVATÁS, az ÉNEK A PESTI LIGETRŐL, a PLEVNA vagy a DAL FOGYTÁN, a FORMAI NYÚG és az ÉVNAPRA is mind-mind kimaradt.

Petőfi Sándor – törpitenék őt is, mind a vers- mind pedig a sorszám szerint (vagy 40 verssel s kb. 2000 sorral), ami persze Petőfi-nek nem árt, legfeljebb az antológia olvasói károsodnak miatta, mert tökéletesen igazat kell adnunk a könyv anyagának a válogatásában közreműködött Németh G. Bélának abban, hogy „bizonyos antológiák elhatározóan befolyásolták bizonyos rétegek európai és hazai irodalom- és műveltségképét”. (S tulajdonképpen ez az egyetlen komoly indoka annak, hogy ezzel az antológiával kritikailag foglalkozunk...) Petőfitől is kötetnyi alapvers maradt ki, s ha csak egy részüket idézem emlékezetembe, elkerülhetetlenül eszembe jut Babits versének, a PETŐFI KOSZORÚI-nak a kérdése is: „Ki meri meglátni, ki meri idézni az igazi arcát?” – A forradalmár Petőfit. A NEMES, a MAGYARORSZÁG, PIROSLIK MÁR A FÁKON A LEVÉL, LEVÉL VÁRADY ANTALHOZ, HALHATLAN A LÉLEK, PÁLÓTA ÉS KUNYHÓ, A MAGYAR IFJAKHOZ, A SZÁJHŐSÖK, A TÁBLABÍRÓ, A MAGYAR POLITIKUSOKHOZ, VASÚTON, VAN-E EGY MAROK FÖLD, KEMÉNY SZÉL FÚJ, A KIRÁLYOKHOZ, MEGINT BESZÉLÜNK, CSAK BESZÉLÜNK, A GYÁVA FAJ, A TÖRPE LELKEK, AUSZTRIA, A NEMZETGYŰLÉSHEZ, RESPUBLIKA, AZ APOSTOL, ITT A NYILAM, MIBE LÓJEM, VESZTETT CSATÁK, CSÚFOS FUTÁSOK villámló verseit? S nem ártott volna legalább kóstolót kapni A HELYSÉG KALAPÁCSÁBÓL vagy a JÁNOS VITÉZ-BŐL sem. Az előbbiből talán azért, mert – mint Illyés írja –, „a korabeli nagy oroszok, egy Gogol csúföndáros, éles tekintetét idézi”; a másikat pedig „diadalmas lendület viszi fokozatosan emelkedő körökben a talajszint magyar valóságából annak égi másába, amely ugyancsak magyar”, s „a föld és menny találkozása” valósul meg benne. S mert „ez a legtöményebb, leghódítóbb magyar mű. Nemcsak a betyárok alföldiek benne, hanem a francia király is, a tengerek, a hegyek, a csillagok is. Ez az a mű, amelyben valóban az isten is János” (Illyés Gyula). És hát A HONVÉD!, melyet a szabadságharc válságos pillanatában azért írt költője, mert röplapokra nyomva a seregben kívánt terjeszteni, hogy ilyenformán buzdítsa a honvédeket a további harcra. Sejtik-e a szerkesztők, hogy Petőfi nem múló modernségének a csodáját ezek a forradalmas versek éppúgy hordozzák, mint A PUSZTA TÉLEN vagy a SZEPTEMBER VÉGÉN? AZ APOSTOL például, „a költő eszméinek szótára”, melyben „már erjed a múlt század levert sa-

badágmozgalmának a törkölye: a nihilizmus; a társadalmi tett kudarcra után a kétségbeesett egyéni tett gondolata” (Illyés). Nem tudni: a válogatás alapján számomra mindenesetre eldönthetően, hogy ezeket a Petőfi-verseket és rokonaikat milyen esztétikai természetű fintorgás tessékelte ki ebből az antológiából. Avagy más jellegű kényelmetlenségérzés, amivel kapcsolatban Illyés Petőfi-könyvének jó fél évszázaddal ezelőtt írt zárógondolatai adhatnak bizonyos útbaigazítást, mint máig változatlan érvényű megállapítások: „Amit legkevésbé várt az utókortól: gondolatai, nagy okai a haragról, álmai a szabadságról s a nép jövőjéről, változatlanul időszerűek. Kínzó örökség. Orgazdának érezheti magát, aki csak verseinek »szépségét« élvezi, és elzárkózik a bennük rejlő parancstól.” Ami azonban nemcsak Petőfire érvényes: ez a versekbe „rejtett parancs”, amit – úgy tűnik – nem szívesen hallanak a szerkesztők, az egész magyar költészet egyik halhatatlan főszólam. – S mivé válna, mondjuk, Beethoven V. szimfóniája, ha valamelyik karmestere elhagyná „a lélek ajtóján dövömbölő Sors” (Beethoven) motívumát?

6

A XX. század, amelynek kezdetén minálunk a költészetben Ady Endre áll... de ennél az irodalomtörténeti közhelynél meg kell szakítanom egy pillanatra a gondolatmenetet, mert éppen ebben a vonatkozásban jelentkezik a legszembeesőbb módon annak a rendezővel az abszurditása, amely az antológia anyagát mechanikusan a költők születési évének sorrendjében helyezi el, minek következtében az új magyar költészet nagy forradalmának képviselői, élükön Ady Endrével s társaival: Juhász Gyulával, Babits Mihállyal, Szép Ernővel, Kosztolányi Dezsővel, Tóth Árpáddal, Füst Milánnal és a többiekkel „XIX. századi költőknek” minősülnek; a klasszikus avantgárd nagy forradalmára, Kassák Lajos úgyszóint. A XX. századi líra napjainkig tartó nagy fejezetét pedig, hála a naptári kronológia szolgálai követésének, Győry Dezső nyitja meg.

De visszatérve Adyhoz: mindenesetre le van hűtve ő is (az 1978-as kiadáshoz képest 37 verssel, illetőleg 1700 sorral csökkentett terjedelemben szerepel). Nem szándékom

újabb hiányjegyzékkel terhelni az olvasót, ezért csak általánosságban jegyzem meg, hogy az elmellőzött Ady-versek pontosan ki-vehetően egy irányba mutatnak. Az új antológiából jellemzően kihagyott ELHANYAGOLT, VÉRES SZÍVÜNK című versében írta Ady, hogy „*Harcunk a magyar Pokollal van*”: az új kiadásban ezzel a magyar Pokollal harcoló Ady halványul el, s a „*Hamupipőke magyar kín*” szenvedélyes erejű lírai ábrázolása. (Persze nem teljesen, mert Adyt lehetetlen teljesen kifehériteni...) – S Ady versei kapcsán szólni muszáj még arról is, ami nemcsak az ő költői világára érvényes törvényszerűség: kiemelkedő verseinek a „metaforikája”, ahogyan a finomabb elmék mondják, s amelyet paradox mód annak idején még az Adyt gúnyoló kabarék is terjesztettek, a pillanatnyi tetszéstől, személyes gusztustól és a (folyton változó) korizléstől függetlenül olyan erővel vésődött bele a köztudatba, hogy aki történetesen nem olvasta Adyt, az is tőle kapta gondolkodásának és nyelvének bizonyos alapfogalmait. „*A muszáj Herkules*”-t például, vagy „*a disznófejű Nagyúr*”-at, vagy azt, hogy „*A Duna-táj... Fél-emberek, fél-nemzeteseké számára készült szegénykaloda*”, hogy „*Hunniában valami készül*” s „*Páris az én Bakonyom*”, meg hogy „*kan Báthori Erzsébet*”, hogy „*a hőkölő harcok népe*” vagyunk, miközben „*a fátyol borul, az asztal terül*” s „*még magasról nézvést megvolna az ország*”. Ezeket a közgondolkodásban évtizedek óta polgárjogot nyert szimbólumokat hordozó versek éppúgy kimaradtak, mint az új, XX. századi életérzést kifejező, metafizikus Ady-versek egy része (A TÉLI MAGYARORSZÁG, A KIMÉRÁK ISTENÉHEZ, A FÖLTÁMADÁS SZOMORÚSÁGA, AZ ÚJ KÍSÉRTÉS, ÚJ S ÚJ LOVAT, A RÉMNEK HANGJA) – s újólag emlékeztetnem kell arra, hogy általában s így Ady esetében se a teljes életművekkel, csak az antológia 1978-as kiadásával vetem össze az új válogatást. De az Ady-versek válogatását illetően mindig eszembe jut egy régi beszélgetés Keresztury Dezsővel, amikor is Ady bemutatásának problémájáról volt szó, s ő figyelmeztetett arra az Ady nagyságát jelző különös körülményre, hogy „*a minden Egész eltörött*” költőjének világa olyanira teljes és egyetemes, hogy minden szemlélet könnyűszerrel ki tudja válogatni verseiből az elfogultságait igazoló verseket.

A *Nyugat* nagy nemzedékének költőivel

kapcsolatban egyébként megtörténik végre a korábbi, politikai indíttatású szűkmarkúság jóvátétele, ami a terjedelemben és a versszámában is tükröződik. Juhász Gyula 47 verssel szerepel a korábbi 35-tel szemben, Babits Mihály 30 verssel többel, vagyis 95-tel, Kosztolányi pedig 84-gyel (korábban: 50), s a Tóth Árpád-anyag is bővült valamelyest. – A létezett szocializmus íratlan, de hatékony cenzúrája főleg Babitsot sújtotta: most végre szerepelnek azok a versek is, amelyek megmutatják, hogyan harcolt Babits – Ady társaként – „*kétfelé*”. (SZÍTTÁL-E LASSÚ MÉRGEKET?, CSONKA-MAGYARORSZÁG, JOBB ÉS BAL, HAZÁM, EZERKILENC SZÁZNEGYVEN. E versek némelyikének szövegét csak megcsonkítva lehetett évtizedeken át forgalmazni!) De bizonyára lesznek olyan olvasók is, akik e nagyon szükséges rehabilitáció mellett azért fájlni fogják, hogy nem maradt hely olyan Babits-versek számára, mint az ANYÁM NEVÉRE, MAGYAR SZONETT AZ ŐSZRŐL, BOTOZGATÓ, SZŐKEVÉNY SZERELEM, valamint az ÖZÖNVIZET, KÖESSŐT vagy a LELKEM KISZIKKADT MEZEJÉN. S nemcsak a telhetetlenség emel szót Juhász Gyula metafizikus versei érdekében (SHAKESPEARE ESTÉJE, ISTEN HÁTA MÖGÖTT, GULÁCSY LAJOSNAK, AZ ISTEN MALMAI), továbbá az olyan versekért, mint az ANCSA SZOLGÁLÓ, a MAGYAR TÁJ, MAGYAR ECSETTEL, A VÉN CIGÁNYNAK... (amely tulajdonképpen válasz Vörösmartynak) vagy az ESTE AZ ALFÖLDÖN.

Abban is tanácstalan vagyok, hogy vajon egyszerű figyelmetlenség, netán ízlésbeli vagy más természetű elfogultság mellőzte-e a korábban diktatórikus érvényű politikai megítélés által „*nihilistának*” bélyegzett Kosztolányi mély szociális részvétekből és együttérzésből született verseit. A minden embert testvérnek érző és emberjussát „*testvér-bílcseben perelő*” költő nem szerepjátszó, hanem „*meztelen*” költőként írta le már A SZEGÉNY KISGYERMEK PANASZAI-ban: „*Ó, hányszor látlak mégis bennetek, / kis testvérekem, rongyos gyermek [..] velük szövetkezem, / és ablakon és sorosvéren által / önékik nyújtom úri, kis kezem*”. Ez a Kosztolányi, az ALFÖLD, A MAGYAR PARASZT költője bizony alig van jelen ebben az antológiában. A kérdést nem lehet Kosztolányi bemutatására korlátozni: hét évszázad magyar költészetének, költői attitűdjének egyik

kiretusálhatatlan karaktervonása ez (amit *most* illik szóvá tenni, amikor nem a hivatatlanság igényli, mert a Hivatal fortissimója mostanság a kapitalizmus építésének a szűkességét harsonázza).

Más módon jelentkezik ugyanez a kérdés a Kassák Lajosnak igazságot szolgáltatni igyekvő válogatásban, ahol az előzményekhez képest talán a legnagyobb változásnak lehetünk tanúi, mert verseinek száma megháromszorozódott. A Kassák életműve, költészetének valós esztétikai méretei körüli viták máig tartanak, éppen ezért különösen fontos volna, hogy a válogatás hiteles lírai arcképet tükrözzön. De az a benyomásom, hogy a válogató kéz, akárcsak a gyakorlatlan fényképészé, „bemozdult”, s a jellegzetes „kassáki öntet” (Vas István kifejezése) helyett szinte egy szabad verseket író Tóth Árpád-portréval találkozunk. Hiányzik egyfelől a MÁGLYÁK ÉNEKELNEK Kassákja, s azé a költőé, aki – versben – így jellemezte önmagát: „*Szegény, munkás ember vagyok / amolyan félpaszty, aki bunkóval követ tör a határban*” (KÜLÖNÖS VIRÁGSZÁL). De nemcsak a SZÓLOK HALOTTAINKRÓL költőjét hiányolom, hanem azt a versét is, amelyet a magyar szürrealizmus leghíresebb és leghírhedtebb alkotásának tekintenek Kassák és a húszas-harmincas évek magyar költészetének igazi ismerői. „*A virágnak agyara van, a felhőnek zöld kecskeszakállja*” kezdetű számozott verséről beszélek, amely olyan felhorkanást váltott ki előszörre (még József Attila is neki-támadt), hogy kötetben már átdolgozott, „megszelídített” szöveggel adta közre költője (35 VERS, 1931). S noha az egyik szerkesztő általánosságban leszögezi, hogy miközben „*igyekeztünk a jobb és újabb szövegkiadásokat követni, tudományos szövegkritika érvényesítésére nem törekedtünk*”, s ez valóban nem is lehet egy ilyen antológia feladata, bizonyos esetekben, ahol ennek líratörténeti, a helyes megértést elősegítő fontossága van, nem ártana érvényesíteni a szövegkritika szempontjait. (Főleg ahol ez már „készen van”. Amilyen örvendetes például, hogy egy nevezetes Ady-vers címét – UJ TAVASZI SEREGSZÁMLA – végre helyes olvasatban közli az antológia.)

A *Nyugat* nagy nemzedékének szemléljét azzal zárhatjuk, hogy az új válogatás Füst Milánnak is igazságot szolgáltat, amikor a korábbi 9 verssel szemben 38-cal szerepelteti.

(Persze nincs olyan rakott szekér, amelyre ne férne még egy vers: mondjuk, a TAVASZI DAL, VÁNDORDAL.)

Sinka István válogatása, amely az előző versszámot megduplázta (9-ről 19-re), kiválónak mondható, s valóban azt a költőt mutatja meg, akiről „*az rendeltetett, hogy vihar fújja meg a számat*”. A teljesen átválogatott Erdélyi József portréjából viszont éppen azok a versek maradtak ki, amelyek költőjük fellépésének irodalomtörténeti újdonságát hitelesíthetnék, és annak a társadalmi mélyvilágnak az üzenetét jelentik meg, amelyből Erdélyi is jött a magyar irodalomba (DAL A BAKONY ALJÁN, MAGÁNYOS CSILLAG, KÖKÉNYVIRÁG, TAVASZI ORSZÁG, FEKETE KÖRÖS, CÖLÖPVERŐK, BEVONULÁS). S ezzel együtt a versbeszéd újdonságát (IBOLYALEVÉL, FŰZ KATA, FARKASVEREM).

Erdélyi és Sinka után a *Nyugat* (szorosabban vett) „második nemzedékének” bemutatása közben az antológia szép és gazdag anyag közreadásával állítja méltó helyére a méltatlanul elfeledett Gulyás Pál költészetét, s Szabó Lőrinc – versszám tekintetében majdnem megduplázott terjedelmű – válogatása (a „vendégszerkesztő” Rába György munkája) is példás. Bár bizonyára lesznek (magamat is közéjük sorolom), akik hiányolni fogják Szabó Lőrinc sokáig és sokfelől tiltott nagy társadalomfilozófiai versét, a VANG AN SI-t, vagy a SZEGÉNYNEK LENNI S FIATALNAK címűt, amely az ifjúság lázongó életérzésének minden nemzedékben megjelenő örök elemeit testesíti meg (Babits Mihállyal való összeütöközése ihletésére): azt, hogy „*rettenetes ennyi vágygal szegénynek lenni, s fiatalnak*”. De nekem a BAZILIKÁBAN ZÚG A HARANG, a MATERIALIZMUS és a SZAMÁRTÖVIS is hiányzik, valamint a legforróbb magyar erotikus versek egyike, a TÜCSÖKZENE-beli PILLANAT.

Súlyos kifogást kell ellenben tenni Illyés Gyula „mélyen leszállított” bemutatása kapcsán (95 versről 50-re!), amely egyúttal radikális átválogatás is. (A megelőzőből nem maradt tíz sem.) Nem sorolok elő mindent, még azokat se mind, amelyeket nemcsak Illyés Gyula árnyalt jellemzése szempontjából érezhetünk megkerülhetetlen daraboknak, egész költészetünkben kiiktathatatlannak, amelyek előtt a leglegendületesebb elfogultságnak is meg kell(ene) hajolnia, hiszen egy ilyen

méretű antológia esetében nem a személyes ízléséről szerkeszt kuriózumszámba menő dokumentumot az összeállító, hanem több mint száz kiló kenyér áráért dagaszt a nagyközönségnek lelki kenyeret (hogy költőien fejezzem ki magam). Hadd világítsam meg a személyes ízlés és az intellektuális lelkiismeret dilemmáját olyan példán, amely egy költészettörténeti vita és lehetséges költői magatartás örök érvényű művészettel kifejezett dokumentumaként ebben a gyűjteményben is olvasható: Arany János KOZMOPOLITA KÖLTÉSZET-ére és Reviczky Gyula ARANY JÁNOSNAK című válaszüzenetére gondolok, mert ez a két vers minden történeti korszakban alapjában oszthatja két táborra a költőket és az olvasókat aszerint, hogy ki melyik vers igazát érzi szívéhez közelebb állónak. Ez mindenkinek szíve joga, de az már nem képzelhető el, hogy egy antológiászerkesztő akár az egyiket, akár a másikat kidobja a magyar líra kincsházából, amelynek mind a két vers egyaránt a koronaékszerei közé tartozik. Nos, el lehet-e hagyni a fiatal Illyés lírájának egyik igazgyöngyét, a SZOMORÚ BÉRES-t, amelyet az ifjú s akkor még szürrealista költő a maga számára is váratlanul Párizsban, a Citén, egy padon ülve vetett papírra, s később Füst Milán éppen e vers elolvasása után hívta föl az ismeretlen fiatal tehetségre Osvát Ernő figyelmét? S nem kell-e legalább kóstolót adni a HÁROM ÖREG-ből, amely viszont Babits Mihály kedvence volt? „Úgy hallgattuk ezt a háromteteles kompozíciót, egészen elbűvölve, ott a kávéasztal és a sárgaernyős állólámpa körül, mint akik tudják, hogy nem kis eseménynek kapják elsőül egyik legjelentékenyebb dokumentumát: s ez az esemény a magyar népi líra főnixének új megéledése.” Lehet-e mellőzni a fogalommá vált OZORAI PÉLDÁ-t, a KACSA LÁBON FORGÓ VÁR-at, a NEM MENEKÜLHETSZ döbbenetét, a 9, RUE BUDÉ feledhetetlen humorát? Vagy az AVAR-t, amely Vas István elragadtatót véleménye szerint Apollinaire legnagyobb verseihez fogható költői teljesítmény? S hol van A REFORMÁCIÓ GENFI EMLÉKMŰVE ELŐTT, a ZRÍNYI, a József Attilának ajánlott DOLEO, ERGO SUM? De hát a BARTÓK is kimaradt, a SZEKSZÁRD FELÉ, az ÓDA A TÖRVÉNYHOZÓHOZ, a KOSZORÚ és – no comment. A válogató lelke rajta.

József Attila is elég mélyen (a korábbi 111-ről 84 versre) leszállítva szerepel. Utószavá-

ban a szerkesztő közli, hogy József Attila anyagát az irodalom tudományának újdonszerű fellegvárában a miskolci egyetem bölcsészkarának illetékesei válogatták. „Összeállításunk jelzésértékű, kiviláglik belőle, a költő munkásságából a fiatalok mit éreznek magukhoz közel állónak.” (Kedvem volna azt mondani, ha majd ezek a fiatalok egy vagy több diplomával a zsebükben havat lapátolni kényszerülnek az Avas oldalán, bizonyára közelebb fogják érezni magukhoz A LEGUTOLSÓ HARCOS, a VÉGÜL, a FAVÁGÓ, az ADY EMLÉKEZETE vagy az ANYÁM és a MUNKÁSOK verseit író költőt is. A MUNKÁSOK egyébként feltehetőleg „az ember vörös csillaga” miatt maradt ki, de annyi történelmi érzéket még tudósjelöltektől is elvárna az ember, hogy érezzék: milyen történelmi remények fűződtek az inkriminált jelképhez, amikor az még nem volt „kiszögezve a sötét gyárba”) – Örvendetes, hogy a VILÁGOSÍTSD FÖL... kezdetű, amelynek konzekvens elhagyása „a fasiszta kommunizmus” miatt a megelőző kor manipulációja volt, végre szerepel, nagy kár viszont, hogy a szerkesztők nem kegyelmeztek a legmegrendítőbb kései József Attila-versek közé tartozó TALÁN ELTÜNÖK HIRTELEN-nek, és célszerű lett volna egy közlésbeli hibát is elkerülni. József Attila ugyanis FLÓRÁNAK címmel ötrészes verset írt, ebből, nem tudni, mi okból, a gyűjtemény csak kettőt közöl, s nem jelzi, hogy a közlés csak „részlet”.

Mintaszerűnek és az esztétikai igazsággal egybehangzóan érezhetjük a Nyugat „harmadik” nemzedékének (Radnóti, Vas, Kálnoky, Jékely, Weöres, Takáts, Csorba, Toldalagi) és a „negyediknek” (Pilinszky, Nemes Nagy, Kormos, Rába György) a bemutatását. Legfeljebb azt lehetne megjegyezni, hogy Radnóti Miklós anyagából nem ríma ki a PÁRIS, a PONTOS VERS AZ ALKONYATRÓL, a TÉTOVA ÓDA, MINT ÉSZREVÉTELNÜL s a MAJÁLIS. Vas István bemutatása során nem veszik figyelembe a végső pályaszakasz természetét, és Weöres Sándor bemutatását is lényegében lezárják a PSYCHÉ-vel, jóllehet a költőnek még féltucatnyi új verseskötete jelent meg a PSYCHÉ után.

Széchenyi István írja valahol, hogy könnyű dolga van a kritikuskaknak, mert ő az ostrom alá vett várnak csak egyetlen kapuját veszi tűz alá, azt, amelyet a leggyengébbnek

vél, míg ellenben a „várkapitánynak”: a szerzőnek egyszerre kell valamennyit, s egyforma erővel, védelmeznie. Tökéletesen tisztában vagyok vele, mégam is a kritikus (látszólag) előnyös és a szerző, jelen esetben az antológia-szerkesztői mérlegelő kollektív bölcsesség (látszólag) előnytelen helyzetével, mert a kritika paradoxonához tartozik, hogy amikor a hiányok felől közelít egy antológiához, s jellemzi a vállalkozás koncepcióját, akkor a mégoly jogosult hiányjegyzék is megnyúlt, „hosszú” árnyékot vet(het) a HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR KÖLTŐI korpuszára. Ezért szeretném még egyszer sommásan kijelenteni, mielőtt rátérnék kortársi és élő költészetünk bemutatásának kritikai jellemzésére, hogy az esztétikai rendteremtés vagy, ha tetszik, a költői igazságszolgáltatás szerkesztői igénye a modern magyar líra ma már klasszikusnak mondható s a jelenünkig erő bemutatásában valóban érvényesült. S ezt a tényt a részletki-fogások sora sem hatálytalaníthatja. A Babits Mihálytól, Kosztolányi Dezsőtől és Kassák Lajostól Füst Milánon, Szabó Lőrincen, majd az úgynevezett „harmadik nemzedék” (Vas István, Takáts Gyula, Kálnoky László, Jékely Zoltán, Weöres Sándor, Rónay György, Toldalagi Pál, Csorba Győző) költőin át Pilinszkyig, Nemes Nagy Ágnesig, Kormos Istvánig és az *Újhold*-kör máig köztünk lévő költőig valósítja meg igazán a válogatás azt a „gyökeres szakítást” a korábbi kiadások sok tekintetben vitathatatlanul torz értékrendjével és koncepciójával, amit az egyik szerkesztő (Lakatos István) utószava az egész anyaggal kapcsolatban beharangoz. – S ezt legkevésbé a kortársakat illetően valósítja meg, mert a dolgok természetéből következően az anyag ellenállása ebben a részben a legerősebb, másrészt a személyes rokon-, illetőleg ellenszenvnek akár öntudatlan kiélésének az ingere itt a legerősebb. Az „érezteslenítés” illúziója nemkülönben, amely az ilyen esetekben törvényszerűen rosszul felfogott „méltányosság” szellemében igyekszik megadni a császárnak is és a költészet istenének is a maga adóját, pedig tudnia kellene, hogy éppen ezen a téren nincs és nem is volt soha „kiegvezés” (lásd az antológia korábbi kiadásainak torzulatait és annak jogos kritikáját a mostani szerkesztők részéről), mert mindkét autoritás az *egészet* követeli.

Így például nem lehet elsiklani három népi származású kortárs költő: Nagy László, Simon István és Juhász Ferenc sajtósági antológiabeli kezelésmódja fölött sem. Simon Istvánt valóságos kiradírozzák a szerkesztők hét évszázad magyar költői közül; mutatóba hoznak tőle három verset azzal az indokolással, hogy aligha volt oly kiemelkedő költő, hogy több verssel szerepeljen, mint Pilinszky és Nemes Nagy együttvéve. Eltekintve attól, hogy az 1978-as antológiában Pilinszky és Nemes Nagy „együttvéve” 34 verssel szerepelt, Simon pedig 21-gyel, a fenti kijelentés demagógia, és szinte vég nélkül folytatható volna. Az antológiában ugyanis, főként a kortárs költők közül, pályájuk kezdetén álló fiatal és kevésbé fiatal költők is jó néhányan szerepelnek hat-nyolc-tíz verssel, akikkel kapcsolatban ugyanilyen joggal fel lehetne vetni, hogy akkor viszont X.-nek, Y.-nak vagy Z.-nek ugyan hány verssel kellene szerepelnie, hogy helyrebillenjen a megsértett, hiteles költői méretarány.

Nagy László és Juhász Ferenc költői jelentőségét nem vonják ily mértékig kétségbe a szerkesztők (nehéz is lenne...), bár mindkettejüket alaposan csökkentett versszámmal szerepeltetik. (Nagy Lászlót 32 vers helyett 20-szal, 1740 sor helyett 920-szal; Juhász Ferencet pedig 26 helyett 10 verssel, 3600 sor helyett 930 sorral.) A szerkesztők eljárása félreérthetetlen szembefordulás a közvélemény egy részének a felfogásával és értékelésével, amiről az jut eszembe, amit egykor Illyés Gyula mondott Kosztolányi Ady-pamfletjével kapcsolatban: „*a tasztítás sikerült, az egyensúly nem*”. Mert hát Nagy László is minden bizonnyal ott van azoknak a sorában, akiknek a költészete, amellet, hogy „*mesés telítettségével*” (Rónay György) és „*a magyar ritmus Ady óta vitatott problémájának a megoldásával*” (Németh László) költői forradalmat hozott, nem egy darabjában kortörténeti dokumentum is; „*kütfő lírában*”, ha szabad így mondanom, mint a TAVASZI DAL, s annak a derűjére rá következő kozmikus ború verse, a GYÖNGYSZOKNYA, AZ ORSZÁGHÁZ KAPUJÁBAN, 1946 stb. stb. Akinek kedve van, vesse össze ezt a szűkmarkú válogatást akár csak az emlékezetében eleven Nagy László-versekkel. – Juhász

Ferenc költészetének a reprezentálása viszont, bármilyen antológia esetében, terjedelmi okoknál fogva vet föl szinte megoldhatatlan problémákat. Ilyenkor azonban a méltányosságra törekvő szerkesztés a rövidebb műveket szerepelteti antológiája lapjain; az olyanokat, mint a REZI VÁRBAN, amely nemzedékek szörnyű történelmi csalódását és megcsalottságát fejezte ki (és váltotta ki Révai József dühét – „*Mi az, szív nélkül maradtam?*”), vagy a REZI BORDAL, a MEGGYÖTÖRT, SZOMORÚ ARCOD, EMLÉKEZÉS EGY VÉRZŐARCÚ KÉPRE, vagy a VIRÁGOK HATALMA, de legfőképpen A SZARVASSÁ VÁLTOZOTT FIÚ, amelyről egyébként egy angol nyelvű antológia előszavában Auden jelentette ki, hogy „*noha egy szót sem tudok magyarul, s egy költeményről a fordítás sohasem adhat igazi képet, meg vagyok győződve, hogy A SZARVASSÁ VÁLTOZOTT FIÚ egyike a legnagyobb verseknek, amelyeket az én időmben írtak*”. Az olvasónak okkal támadhat az a benyomása, hogy Nagy László és Juhász Ferenc bizony „szándékosan eljelentéktelentet” bemutatásban részesült.

Más szerzőktől pedig emlékezetes, az irodalom világában okkal-joggal elhíresült versek hiányoznak ebből a gigantikus gyűjteményből. A legkülönbözőbb fajtájú s nagy visszhangot kiváltott versekből említek meg példaképpen néhányat, de a sort bárki folytathatja. Nekem bizony hiányzik Tamkó Sirtó Károly PÁLYÁM EMLÉKEZETE című verse, amelynek a szövege a Noszeda-krémtől a formalinig kizárólag azoknak a gyógyszereknek a megnevezéséből tevődik össze, amelyek az embert a bölcsőtől a koporsóig elkísérik. Nemes Nagy Ágnes verse, az ISTENRŐL („*Hiánybetegségünk legnagyobbika*”), Nagy László VÉRTANÚ ARABS KANCÁ-ja, Vas Istvántól az EBADÓBA, Fodor András BARTÓK-ja, Kányádi Sándor DAL A VÖRÖS VILLAMOSRÓL, Buda Ferenc HIMNUSZ HAZA, Tandori Dezső HERAKLEITOSZ-EMLEKOSZLOP vagy a LONDONI MINDENSZENTEK, aztán Domonkos István KORMÁNYELTÖRÉSÉBEN, Petri György HOGY ELJUSSAK A NAPSÜTÖTTÉ SÁVIG című verse és Bakai István utolsó verse, az ÜZENET ÚJ-HULIGÁNIÁBÓL.

De függetlenül attól, kinek mi fáj, a válogatás jellegéről beszélve felvetődik egy megkerülhetetlen kérdés: képes-e egyetlen szerkesztő, ha mégoly költészetérzékeny elme is,

mint a XVIII–XX. század Faludi Ferencről Tóth Krisztináig ivelő anyagrészenek a válogatója, hogy egymaga búvároljon át – jelen esetben – mintegy négyszázhetven költői életművet, vagyis feltehetően több ezer verseskönyvet, a rájuk vonatkozó értelmező és értékelő fontosabb irodalomtörténeti, kritikai irodalommal együtt, mielőtt kényes ízlésének mérlegére helyezi ezt a szinte átfoghatatlan lírai termést? Záros határidőn belül, azzal az alaposítással, amelyre őt a vállalkozása immanens etikája és intellektuális felelőssége kötelezné? Az anyagréz válogatója utószavában deklarálta vállalja ezt a felelőséget, ez a nemes kiállítás azonban nem azonos a tájékozódás kötelező normájának a teljesítésével. (A kétely akkor is indokolt, ha a válogató munkáját ez esetben olyan kiváló versszakértők segítették, mint Rába György, Szőke György, Ständeisky Éva, Varga Domokos, Tüskés Tibor, Gergely Ágnes, Lator László, Petőcz András és Kántor Zsolt.)

Ennél persze jóval kevésbé súlyos kérdés, hogy célszerű-e, indokolt-e esztétikailag betuszkolni a költők közé olyan, par excellence prózaírókat és esszéistákat, mint Jókai Mór, Tolnai Lajos, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Németh László, Cs. Szabó László, Mándy Iván vagy Vajda Endre. Ők csak fesszengenek a vers színpadán.

8

Nem fesszengenek viszont azok, akiknek a szerkesztők szerint is csupán „*korjelenséggé csökkentett*” szerepük lehet a magyar költészetben, ezért jelenlétük az egyes-egyedül a költői érték tiszteletét és érvényre juttatását szem előtt tartó antológiában nem könnyen indokolható. – Többször is szóba került már, hogy a magyar könyvkiadás történetének legterjedelmesebb lírai antológiáját tartjuk a kezünkben (már ameddig bírjuk; a kiadvány ugyanis furdőszebomárleglen mérve három kiló húsz dekát nyom, többet, mint az 1978-as kiadás négy kötete együttvéve, s csak toronydaruval lehet beemelni a könyvespolcra). Mitől ilyen „súlyos”?

A korábban legvaskosabb, négykötetes gyűjtemény terjedelmét a szerkesztők, mint mondják, legalább másfélszeresére növelték.

Elhagytak továbbá az előző kiadáshoz képest kb. 13 000 verssort (mintegy 8000 sorral csökkentették azoknak a költőknek a bemutatását, akiket ők maguk is a legjelentősebb költőinknek tartanak, és elhagyták a népköltészetet, ami további 5000 sor). Mire használták az ilyenformán megnövelt terjedelmi ke-
reket, milyen anyaggal töltötték fel?

A jelenlegi antológia törzsanyaga, az össze-
verslétszám majd' hetven százaléka kb. száz-
hús költőtől származik. A többi ötszáz volna
vajon a „*nagyon közepes*” és „*csökkentett korjelen-
ség*”, akiket azonban valamilyen okból mégis
szerepeltetni kell a tiszta költői értékérvénye-
sítés mellett radikálisan lándzsát törő repre-
zentatív nemzeti antológiában? A tüzetes iro-
dalomtörténeti mérlegelésre e bírálat kereté-
ben nemigen van mód, de a legérzékenyebb
területen, a kortársi líra világában, ahol az
egyik szerkesztő nyilatkozata értelmében
mintegy „180 jogdíjköteles szerző” szerepel,
mindenesetre szembeszökő, hogy mintegy
százhatvan olyan költő versével találkozha-
tunk, aki korábban nem szerepelt a HÉT ÉV-
SZÁZAD-ban. (Némelyikük persze nem is sze-
repelehetett életkoránál fogva.) A XX. századi
anyagban száztizenöt olyan költőt számoltam
össze, aki legfeljebb három verssel szerepel,
mintha a verse névjegy volna, amelyet a jó-
akarató szerkesztők a halhatatlanság postalá-
dájába dobtak. Hogy ebből aztán mennyi „*a
romlékony anyag*”, aminek a „*mellőzését*” gyűj-
teményük egyik nagy érdemének tekintik a
szerkesztők, azt csak a költészet istennője
tudja. (Bár a Múza, Kosztolányi szerint,
nagylelkű királynő, s nem utasítja vissza
azoknak a hódolatát sem, akik nyilvánvaló
félreértésből szegődtek tisztelői táborába...) Ezért
aztán féltő, hogy boldogabb és nemkülönben
szigorúan értéktisztelő utókorunk a mostani
szereplők egy részének a névsora ol-
vastán éppúgy ironizálni fog, ahogy a mai
szerkesztők Békássy Helén, Hajós Izidor, Ma-
lom Lujza, Dengi János, Horvát Böske, Sajó
Sándor és mások neve fölött Endrődi Sándor
„*Magyarország lelkes ifjúságának*” ajánlott anto-
logiájából. Ilyen körülmények között nem
minősül-e vajon a hamis tudat megnyilván-
ulásának az a szerkesztői proklamáció,
amely „*a szintiszta költői érték*” ostarát suhog-
tatva úgy tesz, mintha kérlelhetetlenül kiver-
né az elmúlt idők költői protokolljainak a ku-

fárjait a magyar költészet felszentelt templo-
mából, miközben annak félhomályos mellék-
hajóiban sajátos toleranciát tanúsít a nem ki-
fejezetten és magától értetődően költői érté-
kek iránt?

A HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR KÖLTŐI végered-
ményben két, egymást kizáró, illetőleg hitel-
telenítő szerkesztői elképzelés párosítása a
gyakorlatban: a költői értékrepresentációé és
a lexikális teljességé. Mind a két elv megsérül
ebben az irdatlanul vastag gyűjteményben.
Az olvasó elégedetlen, mert kedves, szívéhez
nőtt és hite szerint fontos verseket – főként
a magyar sorskérdések, a társadalmi érze-
kenység és a forradalmas szociális részvét, il-
letőleg bizonyos metafizikus ihletű gondol-
tati verseket, meg azokat, amelyekben a köl-
tészete utolsó korszakába lépő Babits „*a népi
líra fönixének az újraéledését*” ünnepelte – nem
talál meg benne. Márpedig a reprezentatív
igényű nemzeti költői antológiáknak – Hor-
váth János ítéletéhez csatlakozom ezzel – kö-
telessége szerepeltetni mindent, amit az ol-
vasóközönség hagyományosan a magyar líra
alapversei között tart számon. – De az Írószö-
vetség költői szakosztálya is békétlenkedik,
mert nem szerepel benne a teljes tagsága.

Irodalmároknak nem kell különösebben
bizonygatni, hogy minden átfogó igényű an-
tológiában elkerülhetetlen a hordalékos
anyag. S meg kell vallani azt is, hogy minden
jogos és jogtalan kritikai berzenkedés ellené-
re szívbeli gyönyörűség volt végigböngészni
a HÉT ÉVSZÁZAD MAGYAR KÖLTŐI-t, mert új-
lag megerősítette a költészszerető olvasó
eredendő meggyőződését, hogy milyen elké-
pesztően és kimeríthetetlenül gazdag világ a
magyar költészet kincsháza. De ez a szem-
besülés a gazdagsággal nem hatálytalaníthat-
ja, ellenkezőleg: csak felerősíti a kritikát,
amely nem a magyar lírára, csak önkéntes
kincstárnokainak az eljárására vonatkozik.
Az új gyűjtemény tipográfusának, Szántó Ti-
bornak, aki a HÉT ÉVSZÁZAD régebbi kiadásait
is tipografizálta, s most azt mondja, hogy „*ta-
pasztalnom kellett megbocsáthatatlan hiányossága-
it, ideológiai elfogultságait*”, az új kiadáshoz fű-
zött reményei aligha fognak valóra válni. Eb-
ből se lesz „*hét évszázad magyar költészetének bib-
liája*”, legfeljebb bibliapapírosra nyomott an-
tológiája. (Égy a sorban.)

Domokos Mátyás